

דפי עיון

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.
וכך הוא אומר:
"כי נר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

במפרשים

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

י"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.ג. שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"ו

פרשת דברים

א. הכתב והקבלה.

פרק א' פסוק א':

(א, א) אלה הדברים. [להלן דברי הגר"א] דע כי חמשת פסוקים הראשונים הם הקדמה של כל הספר, ויש בהם שלשה פעמים לשון דבורו של משה, "אשר דבר משה", "דבר משה אל בני ישראל" (פסוק ג), "הואיל משה באר" (פסוק ה). כי יש בספר זה ג' חלקים. חלק הא'. מתחלת הספר עד "ויקרא" שקודם עשרת הדברות (להלן ה, א) והוא מדבר בעניני מוסר. חלק הב'. מן "ויקרא" עד הברכות והקללות בכי תבא (להלן כו, ט) והוא מדבר מהמצוות, לכן אמר שם תחלה "אלה העדות והחקים" וגו' (להלן ד, מה) שהוא ענין אחד עם מה שנאמר אחריו "ויקרא משה". חלק הג'. מן הברכות והקללות (להלן כו, ט) עד סוף התורה. ואמר שם קודם הברכות "באר היטב" (להלן כו, ח) ואח"כ "וידבר משה". והתבונן כי התחלת שלשת חלקי ספר זה כהתחלת ג' הספרים, שמות, ויקרא, במדבר: 'אלה' 'ויקרא' 'וידבר'. וזהו שאמר במדרש (בראשית רבה, ג) [ספר] "ויקרא הוא מלא הלכות", וכנגדו [ספר] דברים נמי מלא הלכות, כלומר אותו חלק שבספר דברים שהוא כנגד ספר "ויקרא" ששם המדובר מן המצוות הוא מלא הלכות (גר"א, אדרת אליהו). והיא הערה נפלאה, ונכון מאד.

place

1. כמה חמשת הפסוקים מהווים הקדמה ואף מה?
2. התוכף להכדיר את מהות עלות החלקים?
3. אינה חלק מספר דברים מקביל לספר ויקרא?
4. בצטט מה רוצה פרשנו ללמדנו בדבריו כאן?

* * *

ב. רש"ר הירש.

פרק א' פסוק ה':

(ה) הואיל משה באר וגו' (ראה פי' פסוק ג). "הואיל" מצוי לעתים קרובות לפני פועל מפורש, כך "כי הואיל הלך" (הושע ה, יא), "ולו הואלנו ונשב" (יהושע ז, ז), "הואל קח" (מלכים ב' ה, כג) ועוד. כבר הערנו בפי' פסוק ג: אחדי-עשר הפרקים הראשונים של הספר הזה כוללים את נאומי "ההקדמה", שמשה פתח בהם את החזרה על התורה ואח"כ ביאור מצוותיה. וזה רעיון היסוד של החלק הראשון של נאומי הפתיחה האלה (א, ו עד ג, כב): מגמתו להחזיר בעם את האמונה — על יסוד הנסיגות שעברו עליו — שלא בחיל ולא בכח ינצח ישראל את העמים ויכבוש את ארצם, אלא רק בנאמנות לה' ובעשיית רצונו; והשמיעה בקול ה' — שהיא תפקידנו היחיד בעתות שלום — די בה גם בעתות מלחמה כדי לגבור על כל הכוחות המתנגדים. אם נשמע בקול ה', עשה נעשה וגם יכול נוכל; ואם לא נשמע בקולו, לא נוכל לעשות דבר. לא כעם הכז וגבורת המלחמה, אלא כעם תורת המוסר האלוהי

ילך ישראל בדרכו ההיסטורית בקרב העמים. בדרכו זו גם נצחון ישראל וגם תבוסתו מעידים על העובדה הזאת, הקוראת תיגר על שאר כל התפתחויות העמים.

דברים

1. איך רואה פרשנו את החלוקה של ספר דברים?
2. מהי מטרת "ההקדמה" בספר זה?
3. מה תפקיד צע ישראל בעת שלום ובעת מלחמה?
4. מהי הוכחתו מן ההיסטוריה?

* * *

ג. רבינו בחיי.

פרק א', פסוקים ה'-ח': (ה) הואיל משה באר את התורה הזאת. על דרך הפשט: רצה משה לבאר להם עתה

בשנת הארבעים כל המצות ועיקר התורה הזאת שהיא עשרת הדברות, ולפי שהאבות שמעו אותן מפי הקב"ה חזר משה והשמיעם לבנים ושמעו אותן מפיו, ואע"פ שכבר ידעו זה מפי אבותיהם והאמינו בהם, הנה נבואת משה מבוררת אצלם ומוחזקת בעיניהם ומה שישמעו מפיו כאלו שמעו מפי עליון. ועל דרך המדרש⁵⁶: בארץ מואב הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר, התורה נדרשת במ"ט פנים טהור ובמ"ט פנים טמא, כמנין מואב, וכן הוא דודי צה ואדום⁵⁷, כלומר כ"ד ספרים. הן נדרשים מ"ט לימין ולשמאל, זהו: דודי צ"ח ואדום, וזהו שכתוב: וכמטמונים תחפשנה⁵⁸, מ"ט מוגים מלשון: עשרת מוגים⁵⁹.

(ו) ה' אלהינו דבר אלינו. צריך שתשכיל כי בכל הספר הזה שהוא משנה תורה ינהג משה להזכיר תמיד: ה' אלהינו, ה' אלהיך⁶⁰, וכבר הזכרתי זה למעלה⁶¹. בחורב. זה סיני⁶².
(ז) ואל כל שכניו. עמון ומואב והר שעיר⁶³. ובחוף הים. זו ארץ אשקלון ועזה וקסרי⁶³ וחברותיהן.

(ח) לתת להם ולזרעם אחריהם. דרשו רז"ל⁶⁴: לתת להם, אלו עולי מצרים, ולזרעם, אלו עולי בבל, אחריהם, לימות המשיח, כן דרשו באלה הדברים רבה. ונראה שהוצרכו לדרוש כן ממה שמצינו שלשה פסוקים, ובכל אחד ואחד מוסיף והולך, והוא שכתוב: למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם כימי השמים על הארץ⁶⁵, ובסוף, והיה עקב כתיב: לתת להם ולזרעם אחריהם ארץ זבת חלב ודבש⁶⁶, וכאן הזכיר: לתת להם ולזרעם אחריהם, ולכך דרשו שלשה ירושות.

אלף

1. איך פרשנו מפיך את מטרת הפסוקים הראשונים כאן?
2. מהי מטרת כל נאמרו של מה בספר זה?
3. מה מוסיף המדרש מצוטט כאן לפרשנו?
4. מה קשה בפסוק ח' ואיך פרשנו מאורו?

* * *

ד. רמב"ן.

פרק א' פסוק

(יח) ואצוה אתכם בעת ההוא את כל הדברים אשר תעשון. אלו עשרה דברים שבין דיני ממונות לדיני נפשות. לשון רש"י מספרי (כאן). ואם כן עם השופטים הנזכרים ידבר, ויקצר בעשרה הדברים שכולם נדרשים מן הכתובים (כפנהדרין לב). ועל דרך הפשט הם החוקים והתורות, הדרך אשר ילכו בה והמעשה אשר יעשון (שמות יח ב), כי הכל יצוה ויזהיר וילמד לישראל מפיו.

והטעם להזכיר זה כאן, כי בידוע שזה הענין עצת יתרו, והוא אמר למשה (שם יח יט): היה אתה לעם מול האלהים, שיתפלל עליהם בעת צרתם, ואמר לו (שם פסוק כ): והזהרת אתהם את החוקים ואת התורות וגו', שילמדם הוא התורה, אך במשפט נתן לו עצה שימנה שופטים לסייעו. וכבר פרשתיו שם (בפסוק כ). ולכן ספר בכאן, כי כאשר מינה שרי האלפים והמאות לא מינה אותם רק על המשפט, אבל הוא בעצמו ילמדם כל הדברים אשר יעשון על פי התורה, כי שמע לעצת חותנו ויעש כל אשר אמר. ולא הזכיר משה עצתו בכאן, ולא אמר דבר בשם יתרו אשר אמר. ונראה בעיני שלא רצה להזכירו במעמד כל ישראל, לענותו. או שלא יהיה לכבוד לו שיזכיר לדור הזה כי אשה כושית לקח (במדבר יב א). ויתכן שהטעם, מפני שנמלך בשכינה ועל פי הגבורה געשה הענין ההוא.

1. מה בדיוק ציווה מה בפסוק זה?
2. מה בדיוק היתה חלוקת התפקידים בין מה ובין ראשי הצבא שהיא מונה עפ"י צלת יתרו?
3. שלם סיבות שונות מביא פרשנו לצורך מה לא הזכיר כאן את יתרו, התוכף למנותו ולהסביר את ההקדף ביניהן?

* * *

בן אֶמֶר אַחַר פְּסוּק "וּבְדַבֵּר הַזֶּה אֵינְכֶם מְאֲמִינִים" וְגו', "גַּם בִּי הִתְאַנֵּף ה' בְּגִלְלַתְכֶם לֵאמֹר גַּם אֶתָּה לֹא תִבֵּא שָׁם", מֵהוּ "גַּם אֶתָּה"? אֵלֵא, כְּמוֹ שֶׁהַמְּרַגְּלִים לֹא יָבֹאוּ שָׁמָּה מִצֵּד שְׂאֵינֶם מְאֲמִינִים בְּה' כְּאִמּוֹר, כִּי גַם אֶתָּה לֹא תִבֵּא שָׁמָּה מִזֶּה הַטַּעַם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי" (כַּמְדַּבֵּר כִּיב), בִּי הַמְּחַטֵּיא הַרְבִּים חֲטָא הַרְבִּים תְּלוּי בּוּ.

דָּבָר אַחֵר, לְכַף הַכְּנִיס לְכָאן גִּזְרָה שֶׁל מֹשֶׁה, כִּי הָא בְּהָא תִּלְיָא, כִּי עַל יְדֵי גִזְרַת הַמְּרַגְּלִים נִתְעַכְּבוּ בַּמְדַּבֵּר אַרְבָּעִים שָׁנָה, וּבִתְוֹךְ זֶה הִגִּיעַ זְמַנָּה שֶׁל מְרִים לְמוֹת, וְעַל יְדֵי זֶה פִּסַּק הַבָּאָר בְּמִיתַתָּה וְחִסְרוֹ לְהֵם הַמִּים. וְנִתְגַּלְגַּל עֲנָנָן מִי מְרִיבָה עַל יְדֵי זֶה. וְאֵלּוּ לֹא חֲטָאוּ הַמְּרַגְּלִים, הָיוּ נִכְנָסִים לְאַרְץ מִיַּד עַם מְרִים, וְלֹא הָיָה מֹשֶׁה בָּא לְכַלֵּל עֲנֹשׁ זֶה. וְיִמָּדָה שְׂאֵמֶר "בְּגִלְלַתְכֶם" וְלֹא אֶמֶר 'בְּעֵבֹרְכֶם', יֵשׁ לִישֵׁב עַל פִּי הַמְּדַרְשׁ, הַאֲוִמֵר שֶׁמֹּשֶׁה נִקְבַּר מוֹל בֵּית פְּעוֹר כְּדֵי לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה פְּעוֹר שֶׁהָיוּ מִתְרִיזִים כְּנִגְדּוֹ רְעִי וְגַלְל (סוּטָה יֵד.). לְכַף אֶמֶר "בְּגִלְלַתְכֶם", מִלְשׁוֹן "כְּאֲשֶׁר יִבְעַר הַגִּלְל" (מַלְכִים א' יד.). וְלִכְּן נֶאֱמַר "גַּם אֶתָּה", לְרִבּוֹת עֲצָמוֹתָיו, כְּמוֹ שֶׁפִּרְשׁ רַש"י עַל פְּסוּק "כִּי אֲנֹכִי מֵת... אֵינְנִי עוֹבֵר" (דְּבָרִים ד, כב), אֶפְלוּ עֲצָמוֹתַי אֵינָן עוֹבְרִים, וְכֵן זֶה כְּדֵי לְכַפֵּר עַל מַעֲשֵׂה פְּעוֹר.

וְגַם בִּי הִתְאַנֵּף ה' בְּגִלְלַתְכֶם וְגו'. בְּפִסּוּק זֶה יֵצְאוּ רַב הַמְּפָרְשִׁים לְלַקֵּט, וְלֹא מִצְאוּ טַעַם מִסְפִּיק, אֵיךְ הַכְּנִיס גִּזְרַת מֹשֶׁה בֵּין הַמְּרַגְּלִים, עֵינַי בְּרַמְבַּ"ן וּבַמְהַר"י אַבְרָהָם וּבִשְׂאֵר מְפָרְשִׁים. וְלִפִּי מֵה שֶׁפִּרְשְׁנוּ לְמַעַלְה פְּרֻשַׁת חֻקַּת (כַּמְדַּבֵּר כ, ח) בְּעֲנַן חֲטָא מִי מְרִיבָה, שְׂאֵלוֹ הָיָה יִשְׂרָאֵל בְּנִים אֲמוּן בָּם וְלֹא הָיוּ מְקַטְנֵי אֲמָנָה, לֹא הָיָה עֲנֹשׁוֹ שֶׁל מֹשֶׁה גְּדוֹל עַל שֶׁלֹּא גָרַם לְהֶאֱמִין, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם" (כַּמְדַּבֵּר כ, יב), אֲמַנְתֶּם לֹא נֶאֱמַר אֲלֵא הֶאֱמַנְתֶּם, שֶׁהוּא לְשׁוֹן מַפְעִיל יוֹצֵא לְשֵׁנִי, שֶׁלֹּא גְרַמְתֶּם לְיִשְׂרָאֵל לְהַחְזִיקֶם בְּאֲמוּנָה. וּמִי צְרִיף חֲזוּק, לֹא זֶה שֶׁהוּא מְקַטְנֵי אֲמָנָה? אֲבָל אִם גַּם מְקַדְּמַת דָּנָא הָיוּ חֲזוּקִים בְּאֲמוּנָה, לֹא הָיָה צְרִיף כֵּן כִּי לַעֲשׂוֹת בְּפִנְיָהֶם מַעֲשֵׂה נִסִּים כְּדֵי לְחַזֵּק לְבָם בְּאֲמוּנָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁכָּבַד נֶאֱמַר: "וַיֵּאֱמִינוּ בְּה'" וְגו' (שְׁמוֹת יד, א), מִכָּל מְקוֹם הַמְּרַגְּלִים גְּרַמוּ שֶׁשָּׁבוּ לְהִיּוֹת בְּנִים לֹא אֲמוּן בָּם, כְּמוֹ שְׂאֵמֶר מֹשֶׁה בְּעֲצָמוֹ, אֵיךְ שְׂאֵמֶר אֲלֵיהֶם בְּמַעֲשֵׂה הַמְּרַגְּלִים: "וּבְדַבֵּר הַזֶּה אֵינְכֶם מְאֲמִינִים בְּה'" וְגו'. וְהוֹדָאָת בְּעַל דִּין כְּמֵאָה עֲדִים דְּמִי, כִּי מֹשֶׁה הוֹדָה שֶׁבְּמַעֲשֵׂה הַמְּרַגְּלִים נַעֲשׂוּ בְּלִתֵּי מְאֲמִינִים, וְכֵן שָׁבַן שֶׁהָיָה לוֹ לַעֲשׂוֹת עֲנָנָן הוֹצֵאת מִים מִן הַסֵּלַע בְּאֶפֶן שִׁיחֲזוּרֵי לְקַדְמוֹתָם בְּעֲנַן הֶאֱמוּנָה, וְלֹא עָשָׂה, עַל כֵּן נִגְזַר עָלָיו שֶׁלֹּא לְבֹא שָׁמָּה. עַל

מסקנות

1. מהו הקושי - לדעת פרשנינו - שהרבה מפרשים ניסו לצנות עליו כאן?
2. פרשנינו קובע כי היתה כאן התרוכפות fe אמונה, fe מי?
3. לפי זה מה בדיוק היה חטאו fe מה?
4. למה מביא לו צונס כל כך כבד?
5. בקטע השני - דבר אחר - נוקט פרשנינו בדרך שונה לחלוטין, איך זה מסתדר לפי פרוש זה?
6. מה בדיוק הוא הסברו לימאוס במלה: "בגללכט"?

* * *